

וחטאת אחרת, ומשמע שבוז שפוט הדבר שפר העולה של ציבור קודם לחטאת יחיד.

לאיך גיסא הביא הקרן אורה ירושלמי מפורש (הוריות פ"ג ה"ד) שדן בשאלה זו: "היה שם פר עבודה זרה ושעיר הבא עמו וחטאת אחרת", ואומר שראוי שהחטאת האחרת תקדם לפר העולה של עבודה זרה, ומכאן שאין חילוק בין ציבור ליחיד.

סיכום

נאמר במשנה שדם החטאת קודם לדם העולה, ואילו איברי העולה קודמים לאימורי החטאת. נחלקו המפרשים כיצד נעשה הדבר בפועל: יש אומרים שבדרך כלל מקריבים תחילה את החטאת בשלמותה, כולל ההקטרה, ורק לאחר מכן נעשית העולה. רק במקרה מיוחד, ששחט את שני הקרבנות וכעת הם עומדים לפנינו להקטרה, נאמר הדין שהקטרת העולה קודמת (ר"י קורקוס ועוד אחרונים). ויש אומרים שהמקריב את החטאת צריך להפסיק בעשייתה אחרי מתן הדם ולעבור להקרב את העולה, ורק לאחר מכן לחזור לחטאת (ראב"ד). יש שחילקו באופנים שונים, בין חטאת ועולה הקשורות זו לזו לבין חטאת ועולה שאין קשר ביניהן (שפת אמת ונצי"ב, בסברות הפוכות), ויש אומרים שאחרי זריקת דם החטאת רשאי הכהן לעשות כרצונו, להמשיך בה או לעבור לעולה (קרן אורה).

לדעת רוב הראשונים קדימת החטאת לעולה אינה מעכבת, וכמה ראיות לדבר, אך לדעת הריטב"א הדבר מעכב, פרט למצורע, וכן משמע ברבנו חננאל. גם לדעה שאינה מעכבת, הקדמת החטאת חשובה יותר מהקדמת תדיר לשאינו תדיר, בפרטים שונים (קרן אורה ושפת אמת). בירושלמי נאמר שאפילו חטאת יחיד קודמת לעולת ציבור, ויש שפקקו בדבר על פי הבבלי (שאלת הכהנים תורה).

על קדימת חטאת העוף לעולת בהמה, והשאלה האם הדבר נאמר אפילו בחטאת ועולה שאינן קשורות זו לזו, ראה להלן מערכה רכג.

לתרץ שהמשנה בקינים הנ"ל "הביאה עולתה ומתה" מתכוונת להפרשת הקרבן גרידא ללא הקרבתו, ומשמע שלדעתו הסדר מעכב (משנה למלך הל' תמידין ומוספין טו), וכך תירץ גם הראב"ד בפירושו לקינים, הובא ברמב"ן שם. במאירי (פסחים נט,א) כתב: "ואין הלכה כדברי האומר 'זהעלה את העולה' שהעלה כבר", ונראה שפירש שכוונת רבא שלכתחילה זהו הסדר (או על כל פנים שבמצורע לא הקפידה התורה כלל מה יהיה הסדר), ודחה את דבריו מכח הפסוק המפורש "ואחר ישחט את העולה"⁶.

חשיבות קדימת החטאת

גם לדעה שסדר הקדימה אינו מעכב, כתבו אחרונים שעל כל פנים יש בקדימת החטאת חשיבות מיוחדת, יותר מאשר קדימת תדיר לשאינו תדיר, מאחר שהיא נלמדת מפסוק מיוחד⁷. לפיכך, יש להקדים את החטאת לפני העולה הבאה עמה (כגון בקרבנות מחוסרי כפרה), אפילו אם העולה כבר הובאה למקדש והחטאת עדיין לא (קרן אורה פט,ב).

בשפת אמת (פט,א) חידש עוד, שאם עבר והקדים לשחוט את העולה וטרם זרק את דמה – ימסך בדמה עד זריקת דם החטאת וישוב לזרוק את דם העולה, בניגוד לשאר דיני הקדימה, בהם הסיקה הגמ' (צא,א, עיין במערכה הקודמת) שאין צורך למסך.

בחטאת יחיד ועולת ציבור

ב'שאלת הכהנים תורה' (לקמן קיא,א) נקט שעולת ציבור קודמת לחטאת יחיד, ולמד זאת מהגמ' בהוריות (יג,א) האומרת ששעיר החטאת הבא על עבודה זרה קודם לשעיר נשיא, מפני שזה של ציבור וזה של יחיד. הרי שעיר עבודה זרה בא רק אחרי פר עולה הבא עמו (כמבואר בברייתא כאן צ,ב), ובפשטות משמע שגם פר העולה הוקדם לפני שעיר הנשיא, ומכאן שעולת ציבור קודמת לחטאת יחיד⁸. בקרן אורה (צ,ב) דקדק כך גם מהגמ' ששואלת על חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר, איזה מהם קודם, ואינה שואלת כיוצא בזה על פר עולה של עבודה זרה ושעיר החטאת שעמו

מערכה רכג. ספקות בדיני קדימה בדם ואימורים (פט,ב)

העולה קודם לאימורי החטאת, מפני שהעולה כליל לאישים. הסוגיה דנה בשאלות שונות שעולות מכך.

במשנה נאמר שבזריקת הדם החטאת קודמת לעולה, מפני כפרתה המיוחדת, ואילו בהקטרה בשר

7. ראה גם רש"י צ,ב ד"ה מין זבח ולהלן מערכה רכג, ולעיל מערכה רכ הערה 1.

8. על פי זה הסביר את סדר קרבנות הנשיאים, ראה להלן מערכה רצב הערה 15.

6. סוגיה אחרת ממנה משתמע שהסדר מעכב היא בזבחים (פא,ב): "כשם שמצוה להקדים עליונים לתחתונים" וכו', ומשמע שם שקדימה זו היא עילה לשפוך את דם החטאת והעולה שנתערבו, ועיין מערכה קפח הערה 4.

הספקות בגמרא

הגמ' מעלה שלשה ספקות בדיני קדימה:

- א. כשיש לפנינו שני דברים מקודשים: זריקת דם חטאת והקטרת איברי עולה – מי מהם קודם?¹
- ב. כשיש לפנינו שני דברים שבאים מכח דברים מקודשים: זריקת דם עולה, הבאה מכח בשרו שעולה כליל, והקטרת אימורי חטאת, הבאה מכח דמו המכפר – מי מהם קודם?

דם חטאת ואברי עולה (דם החטאת עולה לראש המזבח כאברי העולה). הגמרא מסופקת האם יש עדיפות לדם החטאת, מפני כפרתו, או לאברי העולה, שהם כליל. מסקנת הרמב"ם שיקדים איזה שירצה.

המפרשים עוסקים בשאלה: מה ההבדל בין שני הספקות, ולשם מה הביאה הגמ' את השני? אם המכפר עדיף מכליל – גם הבא מכוחו עדיף על הבא מכח כליל, וכן להיפך! מסביר בעל טהרת הקודש: הגמ' באה רק לומר שיש משמעות גם ל"מכח מכפר" ו"מכח כליל", למרות שאינם המכפר והכליל בעצמם. ועוד: יש הבדל מהותי בין "כח מכפר", שבא בעקבות ה"מכפר", לבין "כח כליל", שהוא הכנה ל"כליל", ויש צד יתרון בכל אחד מהם: אפילו אם המכפר עדיף מכליל – אולי "כח כליל" עדיף מ"כח מכפר", מפני שהוא הכנה חיונית לכליל; ואפילו אם הכליל עדיף ממכפר – אולי "כח מכפר" עדיף כי נעשה חשוב על ידי הכפרה שהתבצעה כבר.

בפנים מאירות ובחק נתן תירצו אחרת, שהגמ' מתלבטת בגלל שיקול נוסף הקיים בדם עולה, שיש בו עצמו כח כפרה מסוים לכפר על חייבי עשה, ועל כן שואלת הגמ': אם תמצא לומר בספק הראשון שכח מכפר עדיף, מה הדין כשהבא מכח כליל יש בו גם מקצת כפרה בעצמו?

ג. דם עולה ודם אשם – האם יש עדיפות לקדושת אחד מהם? מצד אחד דם העולה מקבל קדושה מיוחדת בגלל הבשר שעמו, העולה כליל, ומצד שני האשם מכפר². אין ללמוד זאת מדם חטאת, שכן בנוסף לכפרתו קיימת בו מעלה שהוא טעון מתן ארבע מתנות על הקרנות, מה שאין כן באשם (ר"י קורקוס הל' תמידין ומוספין ט,ה). ועוד, שכפרת החטאת חשובה יותר, מכיוון שהיא על כרת (רדב"ז שם).

בחק נתן כתב, שספק זה תלוי בהכרעה בספק הראשון, ובכיוון הפוך מהספק השני (על פי פירושו לעיל): אם מכפר עדיף מכליל – פשיטא שדם אשם, המכפר בעצמו, עדיף מדם עולה, הבא רק מכח כליל; אבל אם כליל עדיף ממכפר, שמא דם העולה, שאינו אלא בא מכח כליל, איננו עדיף מדם אשם, שיש כפרה גדולה בו עצמו³.

הכרעת הרמב"ם: "איזה מהם שירצה - יקדים"

בשני הספקות הראשונים הגמ' מדייקת מן המשנה באופנים סותרים ומסכמת שאי אפשר לפשוט ממנה את הספק. בספק השלישי הגמ' מנסה לפשוט את הספק מהמשנה האומרת שחטאת קודמת לאשם. הגמ' מבינה שמדובר על הדם, ואם כן יש לדייק שרק דם החטאת המקודש יותר קודם לאשם, ולא דם העולה; ודוחה, שניתן לפרש שהמשנה מדברת על אימורי חטאת ואשם, ומביאה ראייה לפירוש זה.

הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין ט,ה) כותב על שלושת הספיקות: "איזה מהם שירצה יקדים". הכסף משנה (שם) תמה מדוע לא פשט הרמב"ם את הספק השלישי, שכן הוא מבין שלמסקנת הגמ', שהמשנה המקדימה חטאת לאשם מדברת על האימורים, נפשט הספק והוכרע שדם העולה קודם לדם האשם. הוא כותב שאולי הרמב"ם לא גרס את ה"דיקא נמי דקתני" שבגמרא, וממילא אין בגמרא הכרעה בעניין. בעקבותיו הולך גם בעל ליקוטי הלכות, הכותב להלכה (תורת הקדשים אות ה): "דם עולה קודם לדם אשם. ודעת הרמב"ם שגם בזה איזה מהם שירצה יקדים".

לעומתם, הר"י קורקוס והלחם משנה סוברים שאפשר שהרמב"ם גורס בגמרא כנוסח שלפנינו, אך הוא סובר שהגמ' אינה פושטת את הספק. גם על פי המסקנה, שהמשנה מלמדת שאימורי חטאת קודמים לשל אשם – יש ללמוד מכאן שאיברי עולה קודמים לאימורי אשם, אבל אין מכאן ראייה ליחס בין דם עולה לדם אשם⁴.

יש שפירשו ברמב"ם שההכרעה "איזה מהם שירצה יקדים" אינה בגלל הספק, אלא זהו פירוש מסקנת הגמ' בשני

2. בגמ' לפנינו הנוסח "דקאתי מכח מכפר", ורש"י הגיה, שדם האשם עצמו הוא המכפר.

3. לבירור נוסף בצדדי הספקות הללו עיין במערכה הקודמת, הערה 4.

4. נראה שהכס"מ סובר, שמכך שהמשנה דקדקה לנקוט לשון המוכיחה ש"חטאת

1. לכאורה מהדין במשנה שמנחת חוטא קודמת למנחת נדבה משמע שמכפר עדיף מכליל, שהרי סתימת המשנה שאפילו במנחת כהן הדין כך (למרות שהיא כליל, ולמרות עדיפות קרבן כהן, עיין מערכה רכ). בשפת אמת (צ,א) הסתפק בדיון זה, האם מנחת כהן קודמת למנחת חוטא של ישראל, ולא הזכיר שהדבר תלוי בספק הגמ' כאן.

כיוצא בזה כתב בטהרת הקודש, שעדיף ששני כהנים יעשו את שתי העבודות בבת אחת, כדי לצאת מידי ספק. אם בהכרעה ודאית עסקינן – אין מקום לחידושים אלה.

סיכום

הגמ' מסופקת בהלכות הקדימה לגבי דם חטאת ואיברי עולה, וכן דם עולה לעומת איברי חטאת או דם אשם. יש מפרשים שהספק השני והשלישי נאמרו רק על פי צד מסוים בספק הראשון (פנים מאירות וחק נתן). הספקות לא נפשטו בפירוש, ויש שציודו שהספק השלישי נפשט, שדם העולה עדיף (כסף משנה, ליקוטי הלכות). הרמב"ם פוסק בספקות אלו ש"איזה שירצה יקדים", ודנו האחרונים האם זוהי הכרעה כיצד לנהוג בספק, או שהספק יוצר הכרעה מוחלטת ששני הצדדים שקולים.

מערכה רכד. אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים (פט,ב-צ,א)

זה קיימות שלוש אפשרויות עקרוניות: א. אין בהם פסול יוצא לפני הזריקה, כשם שאין בהם מעילה, כי רק הזריקה מגדירה אותם כקודש הנפסל ביוצא. ב. יש בהם פסול יוצא עוד לפני הזריקה, בין בבשר ובין באימורין, כי רק לאחר הזריקה מותר לאכול את הבשר, ולכן רק אז מותר להוציאו מהעזרה. ג. יש פסול יוצא באימורים, שמיועדים בסופו של דבר להישאר בעזרה ולעלות למזבח, אך לא בבשר, המיועד לצאת ולהאכל בירושלים.

גם אם נניח שאין פסול יוצא בבשר ובאימורים שיצאו לפני זריקת הדם, יש לברר מה הדין כאשר הם עדיין בחוץ בזמן הזריקה: האם הזריקה מועילה להם (להתיר את הבשר באכילה ואת האימורים בהקטרה, וכתוצאה מכך – להביא את האימורים לידי מעילה), או שמא אין הזריקה מועילה אלא למה שנמצא בעזרה?

מהלך הסוגיה

רבינא בר שילא מחדש: "אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים – פסולין", והוא מביא ראיה לדבריו ממשנתנו, המחשיבה את אימורי קדשים קלים כ"קדשי קדשים", ומשמע ממנה שהדברים אמורים עוד לפני זריקת הדם¹. הגמ' מנסה להוכיח את דברי רבינא בר שילא מרבי יוחנן וריש לקיש, שנחלקו על בשר קדשים קלים שיצאו

הספקות הראשונים: "אלא מהא ליכא למישמע מינה". כוונת הגמ' לומר, שכדי ליישב את הסתירה שבין שני הדיוקים במשנה – עלינו לומר ששני הקרבנות שקולים, ואיזה שירצה יקדים (שפת אמת; חמדת דניאל)⁵.

הר"י קורקוס נוקט אחרת: "כל אלו בעיות שם דלא איפשיטו... ולהכי מספקא לן ושקולין הם ואיזה שירצה מקדים". מלשון זו ניתן להבין שההכרעה "איזה שירצה יקדים" איננה רק הכרעה מעשית, שמפאת הספק איננו יכולים להעדיף קרבן אחד על פני חברו, אלא זוהי הכרעה הלכתית הפושטת את הספק, שמכיוון שבכל קרבן יש יתרון – הם שקולים (ראה כיוצא בזה להלן מערכה רכה).

לשאלה האם מדובר בהכרעה ודאית או מסופקת יתכנו כמה השלכות: בקרן אורה כתב, שבכל הספקות הללו אסור לכהן לעשות פעם כך ופעם כך, שכן זהו תרתי דסתרי⁶.

פסול "יוצא" הוא פסול של קדשים (כגון דם, בשר ואימורים של הקרבנות) שיצאו ממחיצתן, דהיינו מהמקום הראוי להם, כדוגמת דם שיצא מהעזרה. דבר הנפסל ב"יוצא" – נפסל עולמית, ואין לו תקנה גם אם יחזור למקומו.

סוגייתנו באה לברר האם יש פסול יוצא באימורי קדשים קלים, או אף בבשרם, כאשר אלה יצאו מהעזרה קודם זריקת הדם. ברקע הדיון עומדים שני הבדלים יסודיים בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים: האחד: קדשי קדשים נאכלים בעזרה בלבד, ואילו קדשים קלים נאכלים בכל ירושלים. השני: קדשי קדשים נחשבים כ"קדשי ה'" משעת הקדשתם, והנהגה מבשרם או מאימוריהם לפני זריקת הדם – מעל. רק לאחר זריקת הדם הותר הבשר באכילת הכהנים ופקע ממנו איסור מעילה. לעומת זאת קדשים קלים אינם נחשבים בשעת הקדשתם כ"קדשי ה'", ואין בהם מעילה עד זריקת הדם, ורק מאותה שעה יש מעילה באימוריהם.

לפיכך, באימורי קדשי קדשים ובשרם אין ספק שאם יצאו מהעזרה לפני הזריקה – נפסלו, כמו לאחר הזריקה. כמו כן, בקדשים קלים לאחר זריקת הדם אין ספק שאימוריהם נפסלים ביוצא, ואילו הבשר, הנאכל בכל העיר, אינו נפסל ביציאתו מהעזרה. לעומת זאת, בקדשים קלים לפני זריקת הדם מתעוררת השאלה האם יש בהם פסול יוצא, ובעניין

6. נראה שלמד זאת מדברי השו"ע או"ח רל"ג, על "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד" במחלוקת התנאים על סוף זמן תפילת מנחה: "והוא שיעשה לעולם כחד מינייהו", שלא יהיה כתרתי דסתרי (וראה מערכה רלא הערה 6).

1. ראייתו מלשון המשנה, שהמעשר חמור מן העוף כי "יש בו קדשי קדשים: דמו ואימוריו", ולכאורה "דמו" מיותר, שהרי ישנו גם בעוף, אלא הכוונה להגדיר את האימורין כקדשי קדשים כמו הדם, הנפסל ביוצא קודם זריקה. ויש לדחות, שכך דרך הלשון לציין שבמעשר בהמה יש ריבוי קדשי קדשים, לא רק דמו אלא גם אימוריו, ואין כוונת המשנה להשמיע חידוש מיוחד בדין האימורין (קדשי דוד, ועיין שטמ"ק אות יא).

קודמת לאשם" מתייחס לאימורין, אף על פי שהדין נכון גם לגבי הדם, יש ללמוד שלא רצתה שנידיק ממנה שעולה אינה קודמת לאשם, כי לגבי הדם אכן דם העולה קודם לאשם.

5. בזה יישבו את קושיית רע"א בגליון הש"ס, מדוע הגמ' לא תירצה באופן זה, ששניהם שוים, כדי ליישב את הדיוקים הסותרים. לדבריהם יוצא לכאורה שהרמב"ם כלל בחדא מחתא, באומרו "אי זה שירצה יקדים" לגבי הספק השני והשלישי, הכרעות שונות במהותן, אלא אם נאמר שגם בספק השלישי זוהי הכרעה ודאית, כדלהלן.